

Юридичні науки

Горячковська Дар'я Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Horyachkovska Daria

Student of the

Yaroslav Mudriy National Law University

Кузина Марія-Олена Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Kuzyna Mariia-Olena

Student of the

Yaroslav Mudriy National Law University

ПРАВОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті розглядаються та аналізуються деякі напрями розвитку правової системи Європейського Союзу, а саме: щодо визначення системності; формування загальної європейської системи права; формування норм права.

Ключові слова: Європейський Союз, правові тенденції, правова система, правові норми, системність права.

Summary. The article discusses and analyzes some directions of development of the legal system of the European Union such as the definition of systematic nature; the formation of a common European law system; formation of rules of law.

Key words: European Union, legal tendencies, legal system, legal norms, system of law.

Системність – являє собою невід’ємну ознаку права, і комплексу норм, що складається в результаті діяльності інститутів ЄС, яким притаманна значна кількість внутрішніх зв’язків.

Звертає увагу на себе рівень складності, вдалості систематизації загальноєвропейських правових приписів, і все ж таки поняття правової системи як таке є дещо більшим, ніж самостійний, хоча і добре організований комплекс норм окремого міждержавного утворення [2, с. 446].

Ще задовго до створення цього об’єднання держав право виробило форму міждержавного співробітництва, при якій суверенні, незалежні держави добровільно визнають для себе обов’язковість певних базових, фундаментальних принципів, що реалізуються в рамках концепції міжнародного права. Однак визнання права Європейського Союзу правовою системою досить складне теоретичне питання. Існуючи в рамках меж дії різних правових комплексів і правових режимів у рамках міждержавних відносин, правова система ЄС увібрала в себе найпрогресивніші здобутки та правові традиції європейських держав, що є однією з визначальних умов у процесі творення норм права в рамках ЄС.

Істотний внесок у дослідження різноманітних аспектів функціонування правової системи ЄС внесли такі іноземні та вітчизняні вчені, як А. Дашвуд, Н. Фостер, Ж. Вейлер, Н. Марченко, В. Муравйов, М. Микієвич, О. Андрійчук, В. Скакун, А. Саїдов [3, с. 201].

Спроби належної класифікації правового масиву, сформованого в результаті існування і діяльності Європейського Союзу, вітчизняні вчені почали здійснювати з початку 90-х рр. минулого сторіччя. Тут важливо згадати про концепцію «європейського правового простору», також відому як концепція «загальноєвропейського дому». Хоча поява даної концепції

пов'язана з Паризькою нарадою Конференції по людському виміру НБСЕ в 1989 р., проф. А.Х. Саїдов відзначає, що «нерідко термін «європейський правовий простір» використовується і для позначення різних форм правового співробітництва в рамках ЄС, Ради Європи». Цим вчений ілюструє зв'язаність правових форм співробітництва держав Європи одна з однією і виділяє таку взаємодію як стійку тенденцію розвитку європейського права [2, с. 446].

Тезу, що затвердилась в юридичній літературі після адаптації концепції «європейського правового простору», сформулювали вчені Л.В. Бойцова та В.В. Бойцова. Відповідно до неї, європейське право у вузькому розумінні його як права Європейського Співтовариства є упорядкованою системою правових норм [2, с. 447].

Система права включається в механізм правового регулювання як одна з підсистем і діє як регулятор через свідомість людей на їхню поведінку. Право саме по собі нічого не може створити, побудувати. Право - це такий інструмент регулювання суспільних відносин, що діє через волю і свідомість людей. Зауважимо, що норми права - це лише один з видів соціальних норм. Поведінка в суспільстві оцінюється й з погляду вимог інших правил поведінки, серед яких слід виокремити звичаєві норми, моральні норми, релігійні норми тощо. Однак у сучасному суспільстві найбільш вагоме значення, з погляду регулятивних властивостей, посідають юридичні норми. Публічна влада охороняє перш за все формально визначені правила поведінки, які вона ж встановила (санкціонувала) [4, с. 19].

Специфіка розвитку права полягає в тому, що не тільки абстрактно побудовані нормативні механізми втілюються в життя вольовим рішенням керуючого суб'єкта, але й відносини, що складаються в повсякденному житті, знаходять пізніше своє закріплення в загальнообов'язкових правилах.

Принципово новим явищем в суспільно-політичному житті і еволюції права стала поява з середини минулого століття нової автономної і самостійної правової системи, якою є інтеграційне право. Саме до цієї категорії належить право Європейського Союзу. Одна з головних відмінних рис права ЄС полягає в тому, що воно не ідентифікується ні з національним правом держав - членів ЄС, ні з чинним міжнародним публічним правом [1, с. 27].

Право ЄС з точки зору просторового застосування носить регіональний характер. Його дія поширюється на відносно замкнуту групу держав, що належать до одного спільного географічного регіону. Строго обмежена сфера застосування інтеграційного права. Його предметна юрисдикція в основному збігається з колом ведення інтеграційного об'єднання. Ця остання має тільки тієї компетенцією і повноваженнями, якими її наділяють держави - учасники об'єднання. Створення такої правової системи - результат цілеспрямованих зусиль, досягнення яких закріплені у відповідних актах.

Відзначене раніше оформлення права ЄС в інституціалізовану систему не могло відбутися без діяльності його основних органів, що одержали назву інститутів ЄС. Більш того, існує теорія владних органів утворення, відповідно до якої їх організаційний механізм складається з двох рівнів. Перший поєднує основні, найбільш важливі органи, що отримали назву інститутів, – Європарламент, Раду, Комісію, Суд, Рахункову палату, інші ж, серед яких Європейська рада, консультативні й інші органи, вчені відносять до другого рівня. Це дає підстави дійти висновку, що «правова система Євросоюзу має розвинену інституційну частину, що складається з відповідних органів, які виконують законодавчі, виконавчі й судові функції. Інституційна частина правової системи Євросоюзу базується на нових правових принципах (насамперед –

принципах інституційної рівноваги), що відрізняє її від класичних міждержавно-правових систем» [2, с. 448].

Сьогодні правова система ЄС, що створена та функціонує на засадах міжнародного права, є автономним особливим утворенням, визначальною засадою діяльності якого є досягнення цілей та завдань в економічній, політичній та правовій сферах. Необхідність розвитку права ЄС, відповідно до зазначених цілей, слугує однією з передумов переростання правозастосування у правотворчість - «у оді правозастосування, що часто у Європейських Спільнотах має форму правотворчості...», формуються норми права, які є однаковими для усіх держав-членів ЄС [3, с. 202].

Визначальною особливістю ЄС є те, що, з одного боку, він діє як міжнародна організація в рамках міжнародного права, а з іншого – як наднаціональна структура держав-членів. Лісабонський договір, з якого вилучили зовнішні символи, форми й ознаки державо-подібності, покликаний тією чи іншою мірою виконувати для Європейського Союзу ті функції, які виконує відносно звичайної держави Конституція. Аналізуючи положення Лісабонського договору, російський вчений С. Кашкін небезпідставно зауважує, що «Лісабонський договір являє собою трансформацію в установчі договори Проекту Конституції» [3, с. 203].

І все ж таки основною матерією правової системи є право. Правовий масив Європейського Союзу традиційно поділяють на первинне і вторинне право. Первинне право містить у собі міжнародні договори – установчі документи Союзу, на базі яких створена організація і сформоване коло найбільш значущих її органів. Вторинне право, на яке припадає основна маса всіх численних документів, поєднує правові акти, прийняті органами ЄС. Існують різні форми таких правових актів, різноманітні способи закріплення ними нормативних розпоряджень і механізми взаємодії

документів у правовій системі міждержавного утворення. Більш того, необхідно відзначити важливість прецедентного права ЄС як значного комплексу норм права, формованого в результаті діяльності судової системи організації. Зокрема, інтерпретація Судом Європейських Співтовариств установчих договорів визначила багато в чому правові засади ЄС [2, с. 448].

В юридичній науці давно затвердилось поняття загальних принципів права ЄС. Як основний декларується принцип прямої дії, суть якого полягає в регулюванні відносин за участю держав, органів влади, фізичних і юридичних осіб [2, с. 449].

Дуже помітною виявляється тенденція розширення предмета регулювання європейського права як істотна риса його розвитку.

Таким чином, право Європейського Союзу виявляє себе як функціонуюче в рамках особливої, самостійної системи відносин, що охоплюють різні сторони правової дійсності, об'єднані традиційно в теорії поняттям правової системи [2, с. 449].

Право, сформоване в рамках ЄС, володіє характерними ознаками та особливостями, що обумовлюється тим, що між Європейським Союзом та міжнародними організаціями існують істотні відмінності. У праві ЄС детально розроблено концепцію передання повноважень, під якою розуміють відмову держави від власних суверенних повноважень і одночасне визнання дії у власних національних правопорядках актів міжнародних міжурядових організацій. Юридичними ознаками передачі повноважень є перенесення суверенних прав на рівень міжнародної організації, які не вилучаються автоматично із предметної сфери регулювання держав-членів; адресатом переданих повноважень виступає міжнародна організація, її правовою формою передачі є міжнародний договір. Суб'єктами права Співтовариств у ряді випадків виступають фізичні та юридичні особи держав-членів [3, с. 206].

Підсумовуючи, варто зазначити, що кожен із проаналізованих та інших подібних напрямів розвитку ЄС відображає переважно позитивну реальність, вказує на можливу перспективу розвитку лише окремих сторін або аспектів Євросоюзу, але разом вони формують загальне позитивне уявлення про передбачувані шляхи розвитку Євросоюзу загалом. Будь-яке визначення правової системи формулює це поняття виходячи з того, що основною його ознакою є визначена сукупність елементів правового характеру. Важливу роль тут відіграє те, які елементи будуть включені в зазначену сукупність і який характер зв'язків між ними і системою [5, с. 92].

Особлива правова природа Європейського Союзу, специфічні особливості його правової системи, визначені ним завдання та цілі вимагають існування чіткої та логічно побудованої системи форм існування права ЄС. Їхнє формування повинно, з одного боку, відбуватися відповідно до механізмів формування права в рамках міжнародних організацій, а з іншого – забезпечувати особливі завдання і цілі в рамках компетенції, отриманої ЄС внаслідок передання своїх повноважень державами-членами.

Таким чином, право Європейського Союзу виявляє себе як функціонуюче в рамках особливої, самостійної системи відносин, що охоплюють різні сторони правової дійсності, об'єднані традиційно в теорії поняттям правової системи. Будь-яке визначення правової системи формулює це поняття виходячи з того, що основною його ознакою є визначена сукупність елементів правового характеру.

Література

1. Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы. — М.: Изд-во «Аксиом», 2009. — 304 с.

2. О.С. Олійник *Правова система Європейського Союзу: поняття і статус / О.С. Олійник // Актуальні проблеми держави і права. - 2007. - С. 446-449.*
3. Яворська І. *Право Європейського Союзу: сучасні концептуальні підходи / Яворська І. // Вісник Львівського університету. Вип. 30. - Л.: 2012. - С. 201-209.*
4. Корнієнко М.В. *Співвідношення права ЄС та Європейського права / Корнієнко М.В. // Право і суспільство. - Випуск 3. - 2012. - С. 18-22.*
5. Баклан О.В. *Напрями розвитку правової системи Європейського Союзу та держав – членів ЄС: співвідношення, правові та економічні тенденції, вплив Лісабонського договору / Баклан О.В. // Вісник Центральної виборчої комісії. - Випуск 2(29). - 2014. - С. 89-93.*